

арнайы жаттығулар арқылы бекітіліп отырады. Грамматиканы оқу коммуникативті бағытта және тақырып контекстінде жүреді. Грамматикалық құрылымдар схемалар және қысқаша түсіндірмелер түрінде ұсынылады және тілді оқудағы бұл кезеңдегі грамматикалық қабілеттерді дамытуға бағытталған көптеген жаттығулармен бірге жүреді.

Лексиканы бекіту семантикалық, синтагматикалық және тақырыптық топтар құрамында өтеді. Бұл лексиканың есте ұзаққа сақталуын қамтамасыз етіп, керекті уақытта лексикалық бірлікті қолдануға мүмкіндік береді.

Аудармадан алшақтау - әдістемедегі басты мәселелердің бірі. Аударма төңірегінде зерттеушілердің ойлары әр түрлі, кейде тіпті қарама-қайшы келеді. Дегенмен, көпшілігі әрдайым аудару әдісін қолданбаған жөн деп санайды. Мәтіннің мағынасын түсіну үшін оны аударудың қажеті жоқ. Оқулық дәл осы принцип бойынша құрастырылған. Диалог пен мәтінді тыңдап, оқи отырып студент таныс лексикаға көңіл бөліп, оның мағынасын түсінеді. Сөздермен тікелей жұмыс істей отыра, ол оның мағынасын араб тілінде қысқаша түсіндіру арқылы біледі. Алайда, ана тілдің қолданысын толығымен шектеу мүмкін емес екені айдан анық. Салыстырмалы әдіс арқылы кейбір грамматикалық мәселелерді айқындап отыруды дұрыс деп есептейміз. Студент тілдік бірліктердің мағынасын екі тілде білуі тиіс. Оқу қабілеттерін дамыту курстың алғашқы кезінен қарапайым диалогтарды оқу мен күрделі діни және зайырлы тақырыптағы мәтіндерден басталады. Оқудың басты түрі – танымдық оқу, себебі «... арнайы мәтіннен нақты және толық ақпаратты алу болашақ маман қызметінің номенклатурасының бір бөлігі». Әрине, оқуды үйрету кезінде студент – мәтіннің ақпаратқа толы болуы, композициялық-мағыналық құрылымы сияқты объективті қиыншылықтармен бірге мәтіннің реалияларын студенттің білуі, оның ойлау үрдістерінің жылдамдығы, болжау жылдамдығы, лексика-грамматикалық қабілеттерінің даму деңгейі сияқты субъективті қиыншылықтарға тап болады. Оқу үдерісі кезінде бұл қиыншылықтарды тірек сөздерді табу, негізгі және қосымша ақпаратты бөлшектеу, кеңістікті уақыт аралық қарым-қатынастарды орнату, себеп-салдар байланысы, мағыналық болжам әдісі, мағыналық бөлікті анықтау және т.б. жалпы қабілеттерді дамыту арқылы қол жеткізуге болады.

Енді тікелей оқулықтың құрылымы туралы айтатын болсақ, тақырып блок принципімен құрастырылған, яғни тілдің негізгі бөлімдері тақырыптық мәтіндер, диалогтар, аудиоматериалдар негізінде жасалған. құралының бірінші кітабы 16 тақырыптық блоктан тұрады. Күнделікті өмірде жиі қолданылатын тақырыптарды қамтиды. Әрбір блоктағы сабақ саны – 6, жалпы алғанда 96 сабақ оқыту көзделеді.

Иллюстрация ретінде «
» ОЭЖ-ң бір тақырыптық блогын ұсынғымыз келеді:

1. Блоктың тақырыбы - «Кәсіптерді талдау». Осы тақырыптағы диалог ұсынылады. Студент оны бірнеше рет тыңдап, таныс лексикаға сүйене отырып, жалпы түсінігін қалыптастырады. Диалогтан кейін сөйлеу

қабілеттерін дамытуға және жаңа лексиканы бекітуге бағытталған жаттығулар беріледі. Жаттығулардың біреуінде диалогтың мазмұнын түсінуді, екіншісінде диалогтағы кеңістікті уақыт аралық қарым-қатынастарды орнатуды талап етеді. Бұл диалог тек жаттығу ретінде емес, ментальді сөздіктің белгілі бір бөлігін антиципациялау (активизация, белсендету) рөлін атқарады.

2. Одан кейін жаңа лексиканы бекітетін және лексикалық қабілеттерді дамытуға арналған шығармашылық жаттығу ұсынылады.

3. Жаңа грамматикалық тақырыпты игеру: сөздердегі «хамза» (), «уаслалау» () және көпше түрдің аналық тегі (). Сабақтың грамматикасы студентке таныс лексикаға негізделген схема түрінде беріледі. Осыдан кейін сабақ барысында алған білімді практикада қолдануға арналған жаттығулар жүреді.

4. Келесі бөлімде – тыңдағанды түсіну (тыңдалым, аудирование -). Сабақ тақырыбы бойынша диалогты тыңдағаннан кейін, дұрыс жауапты таңдап, сөйлемді аяқтау керек. Бұл тапсырма аудармасыз (тікелей) әдістеменің иллюстрациясы. Жаттығуды орындау үшін барлық сөздерді түсінудің қажеті жоқ. Зейін қойып, сөздер арасындағы мағыналық байланысты түсіну жеткілікті.

5. Сөйлеу қабілеттерін дамытуға арналған жаттығуларда жетекші сұрақтар арқылы студент белгілі бір тақырыпта сөйлеп, жаңа лексиканы белсенді қолдануға мүмкіндік алады.

Блоктың соңында жазуға арналған әр түрлі тапсырмалар беріледі. Оқылған лексика мен грамматиканың көмегімен, студент өзіндік жұмысты орындап, араб тілінде өз ойларын жеткізуді үйренеді.

Жоғарыда аталған пәнді оқытуға бөлінген кредит санын ескерсек (үш кредит), бұл оқулықты бір семестрде аятау мүмкін бе деген сұрақтың туындауы орынды. Бұл мәселені шешімі ретінде СӨЖ, СОӨЖ сағаттарын ұтымды пайдалану керектігін ұсынамыз, сонда оқулықты толық аяқтауға және студенттермен белсенді жұмыс жасауға қол жеткізетін боламыз. Ал мұндай жұмыс жүргізетін болсақ, студенттердің араб тілін белгілі бір дәрежеде жақсы меңгереді деп сеніммен айтуға әбден болады.

Қорыта келе, дұрыс қолданылған әдістеме шет тілін оқудағы басты табыстың кепілі екендігі айқын. Әрбір оқытушы өз жұмысының тиімді болуы үшін әдістемелік тұрғыдан әрдайым жетілуі тиіс.

Әдебиеттер

1. Клычникова З.И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке/ Пособие для учителя. 2 изд. – М: Просвещение, 1973. – 57 с., 214 с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: Высшая школа, 1991. – 211с.
3. Маслыко Д.А., Бабинская П.К., Будько А.Ф., Петрова С.И. Настольная книга преподавателя иностранного языка// Справочное пособие. – Минск: Высшая школа, 2000. – 503 с.

4. «Әл-‘арабия бэйна йадайк» (Мухаммад ибн Абдуррахман Әл аш-Шейх редакциялығымен). 2 бөлім. Эр-Рияд, 2003 ж., 121-143 б. ()
5. Атабай, Б. Араб тілін оқып-үйренудегі кейбір қиындықтар және оны шешу жолдары// ҚазМУ хабаршысы. Шығыстану сериясы. - 2001. - №2. - С. 3-8

Қалиев А.Қ., аға оқытушы
Қортабаева Г.Қ., доцент, филол.ғ.к.
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы

ТҮРІК ТІЛІНДЕГІ ОМОНИМ СӨЗДЕРДІҢ ЖАСАЛУ ТӘСІЛДЕРІ

Изучение способов образования и видов омонимов является важным аспектом в сфере лексикологии языка. В данной статье рассматриваются способы образования и особенности формирования омонимов современного турецкого языка и некоторые связи их с современным казахским языком.

Ключевые слова: омоним, лексико-семантический способ, фонетический способ, морфологический способ, пароним, каламбур.

Learning the methods of formation and types of homonyms is an important aspect in the field of lexicography. In this article discusses the ways of education and peculiarities of homonyms of the modern Turkish language and some of their connection with the modern Kazakh language.

Keywords: homonym, lexical - semantic method, the phonetic method, morphological method, paronym, pun (wordplay).

Омоним термині қазіргі түрік тілінде *Eş Sesli Kelimeler*, *Eş Adlılık*, *Eş Yazımlılık*, *Sesteş* деген сөз және сөз тіркестерімен әр түрлі еңбектерде түрліше беріледі.

Ғылыми еңбектердің қай-қайсысында да жазылуы мен айтылуы бірдей, мағыналары басқа-басқа сөздерге омонимдер (*Yun. homonymia* бірдей аталу, аттастық) дейді. Қазіргі қазақ тілінде «Омонимдер» тақырыбы аясында *түбір омонимдер*, *туынды омонимдер*, *толық омонимдер*, *жартылай омонимдер*, *фонетикалық омонимдер*, *орфографиялық омонимдер*, *көп компонентті омонимдер*, *паронимдер*, *каламбурлар* сияқты мәселелер қарастырылса [3, 158-173], қазіргі түрік тілінде омонимдердің жасалуының кейбір тәсілдері төмендегідей болып келеді:

1. Лексика - семантикалық тәсіл немесе сөздердің мағыналық өзгерістері (*Anlamsal ölçüt*). Тілдегі сөздер мағыналық жағынан дами келе бір-біріне омоним болады. Семантикалық тәсіл арқылы жасалғандықтан, көп мағыналылыққа жақын саналады. Мысалы:

Burun (мұрын): 1.Адамның дене мүшесі; *Burun*(*геогр.*: мүйіс): 2. Мұрын сияқты сүйірленіп теңізге еніп тұрған жер.